

Έκθεση για την επάρκεια των συντάξεων 2024 Σχόλια της ETUC GR Πρόλογος

Η ETUC ευχαριστεί τη ΓΔ EMPL και την Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας για την εκπόνηση της 5ης έκδοσης της Έκθεσης για την επάρκεια των συντάξεων (ΕΕΣ). Οι εμπειριστατωμένες αναλύσεις της σχετικά με τη λειτουργία και τις επιδόσεις των συνταξιοδοτικών συστημάτων σε ολόκληρη την ΕΕ αποτελούν απαραίτητο συμπλήρωμα της έκθεσης για τη γήρανση του πληθυσμού, η οποία ουσιαστικά εκτιμά μόνο τη μελλοντική εξέλιξη του (δημόσιου) κόστους των συνταξιοδοτικών συστημάτων στο πλαίσιο της γήρανσης του πληθυσμού.

Ο σκοπός της συνταξιοδοτικής πολιτικής είναι η παροχή στους ηλικιωμένους ενός εισοδήματος που θα τους επιτρέψει να διατηρήσουν ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο και θα τους προστατεύει από τη φτώχεια. Εστιάζοντας σε τρεις διαστάσεις της επάρκειας των συνταξιοδοτικών συστημάτων (διατήρηση του εισοδήματος, αποφυγή της φτώχειας, διάρκεια της σύνταξης), η ΕΕΣ βασίζεται σε αυτούς τους στόχους και στα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων.

Η ανάλυση των πρόσφατων μεταρρυθμιστικών τάσεων αποκαλύπτει εξελίξεις που δημιουργούν προσδοκίες και σαφή απαίτηση για τάσεις μείωσης των επιπέδων των παροχών, αύξησης της νόμιμης ηλικίας συνταξιοδότησης, σταδιακής εξατομίκευσης των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων από τα υποχρεωτικά δημόσια συστήματα αλληλεγγύης σε ιδιωτικά ή ακόμη και σε εθελοντικά συστήματα χωρίς επιμερισμό των κινδύνων, των οποίων οι αρνητικές επιπτώσεις είναι ευρέως αποδεδειγμένες.

Σε αυτό το πλαίσιο, είναι πολύ θετικό το γεγονός ότι η ΕΕΣ δίνει μεγαλύτερη προσοχή στη σημασία των μεταρρυθμίσεων που τείνουν να εξασφαλίζουν βελτιωμένα επίπεδα απόδοσης, ιδίως για τις γυναίκες, και ισχυρότερη επίδραση των συνταξιοδοτικών συστημάτων στην αποφυγή της φτώχειας.

Επικροτείται επίσης ιδιαιτέρως το γεγονός ότι δίνεται η δέουσα σημασία στη μεταρρύθμιση που επικεντρώνεται στα κίνητρα για μεγαλύτερης διάρκειας και πληρέστερη και ποιοτικότερη σταδιοδρομία και όχι στην αύξηση της νόμιμης ηλικίας συνταξιοδότησης, η οποία είναι ακραία σε πολλές χώρες.

Παρά ορισμένες θετικές μεταρρυθμιστικές τάσεις όσον αφορά τα επίπεδα απόδοσης που παρέχουν τα συνταξιοδοτικά συστήματα, η **προστασία γήρατος που προσφέρεται στους ηλικιωμένους εξακολουθεί να υπολείπεται κατά πολύ των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στον πυλώνα**, τόσο όσον αφορά την αποφυγή της φτώχειας όσο και τη διατήρηση του εισοδήματος. Τα στοιχεία που παρουσιάζονται στην ΕΕΣ επισημαίνουν σημαντικές αδυναμίες. Η «μεγαλύτερη παραμονή στον εργασιακό βίο» θα πρέπει να εστιάζει κυρίως στην «καλύτερη ποιότητα εργασίας» και στη μείωση των διακοπών της σταδιοδρομίας. Δυστυχώς, ο χρησιμοποιούμενος δείκτης της «διάρκειας του εργασιακού βίου» εξακολουθεί να βασίζεται μόνο στο χρονικό διάστημα μεταξύ της μέσης ηλικίας εισόδου και εξόδου από την αγορά εργασίας. Με βάση αυτόν τον ατυχή ορισμό (που διατυπώθηκε από την EPC-AWG), η μείωση της ανεργίας δεν είχε εξαρχής ληφθεί υπόψη ως μέσο για την παράταση της εργασιακής σταδιοδρομίας.

Οι κίνδυνοι φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού από το 2015 αυξάνονται σιγά-σιγά, με μοναδική εξαίρεση την έκτακτη περίπτωση του 2021. Το 2022, σε 4 χώρες, το ποσοστό κινδύνου φτώχειας και αποκλεισμού μεταξύ των γυναικών ηλικίας 65+ ήταν κοντά στο 50% ή και υψηλότερο! Τα ποσοστά στέρησης έχουν μειωθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Αλλά και εδώ, τα υφιστάμενα ποσοστά εξακολουθούν να είναι ανησυχητικά υψηλά σε πολλές χώρες. Δεδομένου του αυξανόμενου αριθμού των ηλικιωμένων, ακόμη και ένα σταθερό ποσοστό θα σήμαινε σημαντική αύξηση του αριθμού των ατόμων που πλήττονται!

Ακόμη και οι μέσοι μισθωτοί με πολλές δεκαετίες αδιάλειπτης επαγγελματικής σταδιοδρομίας υφίστανται μαζική απώλεια εισοδήματος μετά τη συνταξιοδότηση σε πολλά κράτη μέλη, όπως προκύπτει από τους υπολογισμούς που πραγματοποιήθηκαν για την εκτίμηση της διάστασης διατήρησης του εισοδήματος των συνταξιοδοτικών συστημάτων και των επιπτώσεων των διαφορετικών σταδιοδρομιών, με βάση τα θεωρητικά ποσοστά αναπλήρωσης. Στις περισσότερες χώρες, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, τα ποσοστά αναπλήρωσης του εισοδήματος για τους σημερινούς νεοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας θα είναι χαμηλότερα από ό,τι είναι σήμερα. Όπως είναι αναμενόμενο, στην περίπτωση βραχύτερης ή διακοπτόμενης σταδιοδρομίας, η αναπλήρωση του εισοδήματος είναι ακόμη χαμηλότερη. Με διάφορες παραλλαγές για τον κεντρικό υπολογισμό της «βασικής περίπτωσης» του θεωρητικού ποσοστού αναπλήρωσης, η έκθεση εξετάζει τον αντίκτυπο των διαφορετικών σταδιοδρομιών στα συνταξιοδοτικά δικαιώματα. Σε αυτές τις παραλλαγές, ο αντίκτυπος της ανεργίας φαίνεται να αντικατοπτρίζεται ανεπαρκώς, ιδίως όσον αφορά τη μακροχρόνια ανεργία.

Οι γυναίκες πλήττονται ιδιαίτερα από τις ανεπαρκείς συντάξεις, όπως προκύπτει ευρέως και ορθώς στην ΕΕΣ. Αυτό φαίνεται όχι μόνο από τα υψηλότερα ποσοστά φτώχειας, αλλά και από τις μεγάλες διαφορές μεταξύ των δύο φύλων στις συντάξεις. Το 2022, το συνταξιοδοτικό χάσμα μεταξύ των φύλων της Eurostat εξακολουθούσε να υπερβαίνει το 30 % σε 8 κράτη μέλη της ΕΕ και η μέση τιμή στην ΕΕ έφτανε το 26 %. Και αυτή είναι η μια πλευρά της κατάστασης, καθώς το συνταξιοδοτικό χάσμα μεταξύ των φύλων λαμβάνει υπόψη μόνο τους ηλικιωμένους που λαμβάνουν σύνταξη και οι γυναίκες που πληρούν τα κριτήρια για να λάβουν σύνταξη, τα οποία είναι πολύ αυστηρά σε ορισμένες χώρες, είναι λιγότερες από τους άνδρες. Τουλάχιστον, τα χάσματα μεταξύ των φύλων τυγχάνουν αυξημένης προσοχής. Στο πλαίσιο αυτή, οι αναλύσεις της ΕΕΣ είναι ιδιαίτερα σημαντικές.

Οι ίδιοι οι υπολογισμοί της ΕΕΣ επισημαίνουν σαφώς ότι τα συνταξιοδοτικά συστήματα πρέπει να (επανα)ενισχυθούν. Είναι αδιανόητο μια γηράσκουσα κοινωνία να μην αντιμετωπίζει τις δημογραφικές τάσεις με προοπτική, όπως ακριβώς συνιστάται στην έκθεση των ομάδων υψηλού επιπέδου για το μέλλον της κοινωνικής προστασίας και των κρατών πρόνοιας στην ΕΕ.

Τα επαρκή συνταξιοδοτικά δικαιώματα συνδέονται αυστηρά με την ποιότητα των θέσεων εργασίας και την ασφάλεια της σταδιοδρομίας. Πρέπει να γίνουν σημαντικές παρεμβάσεις σε επίπεδο απασχόλησης και αγοράς εργασίας. Το σχέδιο δράσης του ΕΠΚΔ της ΕΕ θα συμβάλει στην αναγκαία επίσπευση. Η επίτευξη των βασικών στόχων του σχεδίου δράσης για την απασχόληση (αύξηση του ποσοστού απασχόλησης μεταξύ των ατόμων σε ηλικία εργασίας κατά 5 ποσοστιαίες μονάδες, μείωση κατά το ήμισυ του χάσματος απασχόλησης μεταξύ των φύλων, δημιουργία ποιοτικών θέσεων εργασίας) θα ωφελήσει σημαντικά τόσο την επάρκεια των συντάξεων όσο και την οικονομική βιωσιμότητα των συνταξιοδοτικών συστημάτων. Θα υπάρξουν καλύτερες συντάξεις, ιδίως για όσους έχουν σήμερα περιορισμένες συνταξιοδοτικές προοπτικές, όπως συμβαίνει με πολλές γυναίκες. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στη δημιουργία ποιοτικών θέσεων εργασίας. Παρόλο που επί του παρόντος δεν υπάρχει δείκτης επαλήθευσης στο σχέδιο δράσης, είναι σαφές ότι το χαμηλό εισόδημα που σχετίζεται με την εργασία και η χαμηλή εβδομαδιαία απασχόληση δεν μπορούν να εξασφαλίσουν επαρκείς συντάξεις ούτε να συμβάλουν στη δημοσιονομική βιωσιμότητα των συστημάτων.

Επιπλέον, τα συνταξιοδοτικά συστήματα πρέπει να μεταρρυθμιστούν προκειμένου να ανταποκριθούν στις τρέχουσες και μελλοντικές ανάγκες των γενεών που αντιμετωπίζουν έλλειψη επενδύσεων που να υποστηρίζουν τη συνολική ποιότητα της σταδιοδρομίας, καθώς και σημαντικές μεταβάσεις, όπως η ψηφιακή και η περιβαλλοντική.

Είναι επείγον να αντιμετωπιστούν οι προφανώς ανεπαρκείς μηχανισμοί αντιστάθμισης σε πολλά συνταξιοδοτικά συστήματα: τα συστήματα πρέπει να αντιμετωπίζουν τη μειωμένη εισοδηματική

ικανότητα σε σχέση με τη φροντίδα των παιδιών ή τη φροντίδα των συγγενών, δραστηριότητες που εξακολουθούν να ασκούνται σε μεγάλο βαθμό από γυναίκες, αλλά και τη μακροχρόνια ακούσια ανεργία.

Η προοδευτική εξατομίκευση και ιδιωτικοποίηση των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων πρέπει να σταματήσει και να αντιστραφεί. Επιπλέον - και αυτή η πτυχή δυστυχώς απουσιάζει από την έκθεση - είναι μια ανάλυση κινδύνου του αυξανόμενου αριθμού των χρηματοδοτούμενων τμημάτων των συνταξιοδοτικών συστημάτων στα οποία οι ασφαλισμένοι ή οι συνταξιούχοι αναλαμβάνουν τους επενδυτικούς κινδύνους. Σε αυτές τις περιπτώσεις, το ποσό των συντάξεων θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από την πραγματική απόδοση των επενδύσεων. Το πραγματικό επιτόκιο 2% (σύμφωνα με την Έκθεση για τη Γήρανση), στο οποίο βασίζονται οι υπολογισμοί του βασικού ποσοστού αναπλήρωσης, μπορεί να αποδειχθεί υπερβολικά αισιόδοξο και, ακόμη και αν δεν συμβεί αυτό, θα υπάρξουν σίγουρα περίοδοι με σημαντικά χαμηλότερα ή ακόμη και αρνητικά πραγματικά επιτόκια, τα οποία μπορούν να οδηγήσουν σε πολύ χαμηλότερα συνταξιοδοτικά δικαιώματα από τα υποσχόμενα.

Η ETUC πιστεύει ακράδαντα ότι τα δημόσια συνταξιοδοτικά συστήματα που βασίζονται στην αλληλεγγύη προσφέρουν την καλύτερη και ασφαλέστερη μορφή συνταξιοδοτικής πρόνοιας, τόσο σήμερα όσο και στο μέλλον. Οι αναλύσεις και τα στοιχεία της ΕΕΣ δεν δείχνουν μόνο ότι απομένουν ακόμα πολλά να γίνουν μέχρι τα συνταξιοδοτικά δικαιώματα του πυλώνα να πραγματοποιηθούν πλήρως για όλους τους ανθρώπους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η έκθεση δείχνει επίσης, με αναφορά σε θετικά παραδείγματα χωρών, τις κατευθύνσεις και τις οδούς προς την επίτευξη αυτού του στόχου. Ελπίζουμε η έκθεση να τύχει της προσοχής που της αξίζει.